

5. Кириллов А. Политический нарратив // Современные стратегии обучения английскому языку: Теория и практика: Материалы и тезисы докладов VII Межрегиональной научно-практической конференции. – Самара: Изд-во Самарской гуманитарной академии, 2001. – С. 13–15.

6. Кобзєва О. О. Структура та функції політичного нарративу «вибори президента» / Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 38. – С. 161–165.

7. Лассан Э. Дискурс власти и инакомыслия в СССР: когнитивно-риторический анализ. – Вильнюс: Изд-во Вильнюс. ун-та, 1995. – 232 с.

8. Лотман Ю. М. Структура художественного текста // Об искусстве. – СПб., 1998. – С. 14–288.

9. Мироненко С. В. Политический нарратив / Библиотека уникальных научных статей и монографий. – <http://alfasci.ru/2009/07/politicheskij-narrativ/>

10. Нарративный анализ // Социологический словарь. – http://mirslouvrei.com/content_soc/NARRATIVNYJ-ANALIZ-11108.html

11. Попова Е. А. О лингвистике нарратива // Филологические науки. – 2001. – № 4. – С. 87–91.

12. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер. – 656 с.

13. Профатилова Л. Г. Нарративы как междисциплинарный конструкт // Методология, теория і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – Харків: Вид-во Харківського національного університету ім. Каразіна, 2008. – С. 153–156.

14. Современная политическая коммуникация: Учебн. пособ. / Отв. ред. А. П. Чудинов. – Екатеринбург: Уральский государственный педагогический университет, 2009. – 292 с.

15. Шейгал Е. И. Многоликий нарратив // Политическая лингвистика. – 2007. – Вып. 22 (2). – С. 86–93.

Сучасні Цивільні процесуальні кодекси України та Російської Федерації про судовий захист інформаційних прав і свобод людини та громадянина

Катерина ПОЛЕТИЛО,
аспірантка кафедри цивільного права і процесу
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Конституція України [2, ст. 21] стверджує, що всі люди рівні у своїх правах, причому права і свободи людини і громадянина [ст. 22] не є вичерпними і гарантуються. Крім того, кожна людина може вільно розвиватись як особистість, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей [ст. 23].

Інформаційні права та свободи людини і громадянина становлять частину конституційних прав і свобод, хоча вони є найвразливішими. Порушення інформаційних прав і свобод впливає на стан захищеності національних інтересів держави в інформаційній сфері, який залежить від збалансованості інтересів особи, суспільства і держави – саме так стверджують основні стратегічні документи, покликані захистити національні інтереси держав в інформаційній сфері (Доктрини інформаційної безпеки України [1] та Російської Федерації [5]). Забезпечення захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина є чи не найголовнішим у згаданих документах.

Неминучість порушення інформаційних прав і свобод людини і громадянина зумовлена тим, що Україна входить у глобальний інформаційний простір, а її правове забезпечення істотно відстає від цього процесу. Захист прав і свобод покладається на суд [2, ст. 55]. Отже,

проблема судового захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина є актуальною.

Судовий захист інформаційних прав і свобод особи безпосередньо пов'язаний із загальною проблемою судового захисту конституційних прав і свобод. Питанням захисту останніх займалися В. Мелешко, В. Погорілко, О. Степанюк та інші, а судовому захисту інформаційних прав і свобод приділяли увагу А. Іщенко, Р. Калюжний, В. Цимбалюк. Конкретні рекомендації щодо здійснення судового захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина містяться в постановвах Верховного Суду України, інформаційних листах Вищого господарського суду України, щорічних доповідях Уповноваженого з прав людини Верховної Ради.

Для здійснення справедливого й неупередженого правосуддя необхідна чітка законодавча база, розвиток якої нині не завжди відповідає сучасним інформаційним технологіям. Потрібен інший шлях – шлях випереджен-

ня: враховуються можливі інформаційні загрози порушення інформаційних прав і свобод особи, під них формується законодавство, яке в сукупності з чинним дасть змогу судам надійно захистити ці права і свободи.

У законодавстві інших держав нагромаджено чималий досвід захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина, й було б нелогічно ним не скористатися. Автор статті поставив за мету порівняти законодавчі можливості сучасних Цивільних процесуальних кодексів України [6] та Російської Федерації [4] у здійсненні судового захисту прав та свобод людини в інформаційній сфері, виокремивши ті аспекти, які допоможуть удосконалити вітчизняне законодавство.

Що стосується захисту прав і свобод особи, то завданням цивільного судочинства за обома кодексами [4, ст. 2; 6, ст. 1] є справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав особи. Особа, права і свободи якої порушені, має право в порядку, встановленому кодексами [4, ст. 3; 6, ст. 3], звернутися до суду по захист. Суди розглядають справи в порядку цивільного судочинства про захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, а також інших правовідносин, окрім випадків, коли розгляд таких справ здійснюється за правилами іншого судочинства [4, ст. 22; 6, ст. 15]. Слід зауважити, що в разі встановлення міжнародним договором інших правил цивільного судочинства, ніж ті, що передбачені законом держави, то і в Україні [6, ст. 9], і в Російській Федерації [4, ст. 1] застосовуються правила міжнародного договору.

Пред'явлення позову відповідно до обох кодексів [4; 6] здійснюється шляхом подання позовної заяви. Її форма і зміст у цих документах практично однакові, хоча російський рекомендує ще вказувати номери телефонів, факсів, адресу електронної пошти позивача, його представника, відповідача, інші відомості, що мають значення для справи [4, ст. 131]. Перелічені відомості дають змогу забезпечити оперативність зв'язку з відповідачем чи його представником (звичайний лист надходить до відповідача за кілька днів, а повідомлення електронною поштою – за секунди).

Особливий наголос на дотриманні інформаційних прав особи під час судового захисту зроблено у статті 182 [4] «Оголошення та дослідження листування й телеграфних повідомлень громадян»: «З метою охорони таємниці листування та телеграфних повідомлень листи й телеграфні повідомлення громадян можуть бути оголошені та досліджені судом у відкритому судовому засіданні лише за згодою осіб, між якими це листування та телеграфні повідомлення відбулися. Без згоди цих осіб їхнє листування та телеграфні повідомлення оголошуються та досліджуються у закритому судовому засіданні». Подібно й в українському законодавстві: згідно зі ст. 31 Конституції України кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігати злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. При цьому хоча стаття 186 Цивільного процесуального кодексу України «Оголошення і дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції» [6] є дещо подібною до згаданої російської, інформаційні права у ній більш розширені, адже згода причетних осіб потрібна ще й на розгляд у відкритому судовому засіданні змісту особистих паперів, записів телефонних розмов та інших видів кореспонденції.

Стосовно відтворення аудіо- та відеозаписів та їхнього дослідження в обох кодексах [4, ст. 185; 6, ст. 188] дотримано однакового підходу щодо судового забезпечення інформаційних прав і свобод: при відтворенні доказів запитується згода причетних осіб (якщо інформація має приватний характер); у протоколі суду фіксу-

ють ознаки джерел доказів та час відтворення; за потреби відтворення може бути повторене повністю чи частково; в разі підозри на фальсифікацію носія інформації суд залучає експерта.

На нашу думку, інформаційні права доцільно розглядати з позиції публічних прав, адже їхнє порушення вмиє стає публічним надбанням, а це є втручанням в особисте життя (порушено норму статті 32 Конституції України [2]). Особливу цікавість, з точки зору розглядуваної проблеми, становить підрозділ III «Провадження у справах, що виникають із публічних правовідносин» Цивільного процесуального кодексу Російської Федерації [4]. Цей підрозділ складається з чотирьох глав (23–26), три з яких безпосередньо стосуються захисту інформаційних прав і свобод.

Так, у главі 23 «Загальні положення» [4, ст. 245] визначено, що суд розглядає справи, які виникають із публічних правовідносин:

- за заявою громадян, організацій, прокурора щодо оскарження нормативно-правових актів повністю чи в частині, якщо розгляд цих заяв не віднесено законом до компетенції інших судів;
  - за заявами про оскарження рішень та дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, державних та муніципальних службовців;
  - за заявами щодо захисту виборчих прав або права на участь у референдумі громадян держави;
  - інші справи, що виникають із публічних правовідносин та віднесені законом до відання суду.
- Очевидно, що перша, друга та четверта позиції застосовні до інформаційних прав і свобод особи.

Під час розгляду справ, що виникають із публічних правовідносин, Цивільний процесуальний кодекс Російської Федерації [4, ст. 246] встановлює правила, суть яких полягає в тому, що:

- справи розглядаються за загальними правилами позовного провадження;
- не застосовуються правила заочного провадження;
- суд не зв'язаний підставами та доведенням заявлених вимог;
- суд може визнати обов'язкову присутність у судовому засіданні представника органу державної влади, органу місцевого самоврядування чи посадової особи. У разі неявки на вказаних осіб може накладатися штраф.

Необхідність додаткових умов під час розгляду справ, які виникають із публічних правовідносин, зумовлена тим, що розглядувані права та свободи людини і громадянина є одними з основних, які найбільшою мірою визначають демократичність суспільства.

Порядок звернення до суду у справах, що виникають із публічних правовідносин, такий [4, ст. 243]:

- підставою для розгляду справи судом є заява зацікавленої особи (обов'язковою умовою заяви є констатація рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути визнані незаконними і порушують права і свободи);
- подання заяви до суду не потребує попереднього звернення зацікавленої особи до вищого органу чи посадової особи;
- у разі порушення правил підсудності справи суддя повертає заяву.

Наведений порядок звернення до суду майже такий само, як порядок звернення до суду в разі порушення інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні відповідно до судової практики [3], хоча в Цивільному процесуальному кодексі [6] це не зафіксовано. Важливо зазначити, що коли рішення суду, що набрало чинності, прийняте за заявою про той самий предмет у справі, яка виникла з публічних відносин, суддя вправі відмовити в прийнятті заяви чи припинити провадження [4, ст. 248]. Щодо доведення обставин, які привели до прийняття ненормативного правового акта, його законності, а також законності оскаржуваних рішень, дій (бездіяльності) органів влади чи місцевого самоврядування, державних посадовців чи муніципальних службовців, то воно покладається на тих, хто прийняв оскаржуване рішення чи вчи-

нив оскаржувані дії (бездіяльність). Окрім того, для правильного вирішення справи суд може вимагати докази у розглядуваній справі за власною ініціативою. З посадових осіб, які не виконують вимоги суду щодо подання доказів, стягується штраф [4, ст. 249].

Глава 24 «Судочинство у справах про визнання недійсними нормативно-правових актів повністю чи частково» [4] є особливо важливою з погляду здійснення судового захисту інформаційних прав та свобод людини і громадянина, адже в багатьох випадках саме нормативно-правові акти є причиною порушення згаданих прав і свобод.

Подання заяви громадянином, який вважає, що ухвалений і надрукований у встановленому порядку правовий акт органу державної влади чи місцевого самоврядування, посадової особи порушує права і свободи особи, гарантоване Конституцією Російської Федерації, законами чи іншими нормативно-правовими актами. Громадянин вправі звернутися до суду із заявою про визнання цього акта таким, що суперечить закону повністю або частково [4, ст. 251]. Заява до суду повинна відповідати таким застереженням:

- не підлягають розгляду в суді заяви, конституційність яких є виключною компетенцією Конституційного Суду;
- заяви подаються за підсудністю, за місцем знаходження органу державної влади чи місцевого самоврядування або посадової особи, що прийняли нормативно-правовий акт;
- заяви повинні відповідати вимогам цього кодексу [4] й містити додаткові дані про назву органу державної влади, місцевого самоврядування чи посадової особи, назву акта, дату прийняття, перелік порушених прав і свобод особи (осіб);
- до заяви додається копія оскаржуваного нормативно-правового акта чи його частини, вказується засіб масової інформації і дата опублікування акта.

Зауважмо, що подання заяви до суду не зупиняє дії ухваленого нормативно-правового акта; суд відмовляє у прийнятті заяви, якщо законність цього акта вже перевірялася судом [4, ст. 251].

Стаття 252 «Розгляд заяв про оскарження нормативно-правових актів» російського кодексу [4] має особливості:

1. Заявник та сторона, яка прийняла нормативно-правовий акт, повідомляються про час та місце судового засідання.

2. Заява про оскарження розглядається протягом місяця з дня подання за участю позивача, представника органу, що прийняв акт, та прокурора. Суд залежно від обставин справи може розглянути заяву за відсутності однієї зі сторін.

3. Відмова позивача від своїх вимог не припиняє провадження у справі.

Після розгляду справи про оскарження конкретного нормативно-правового акта через порушення ним прав і свобод людини і громадянина суд може прийняти такі рішення [4, ст. 253]:

1. Відмовити заявнику, якщо оскаржуваний нормативно-правовий акт не суперечить закону чи іншому нормативному акту вищої юридичної сили.
2. Визнати недійсним нормативно-правовий акт повністю чи частково, якщо є суперечності із законом чи нормативно-правовим актом вищої юридичної сили (суд обов'язково наголошує на часі, починаючи з якого акт стає недійсним).

3. У разі визнання нормативно-правового акта недійсним (повністю чи частково) недійсними вважаються й ті акти, які ґрунтуються на оскарженому. Результати невизнання судом нормативно-правового акта публікуються в пресі.

4. Повторне прийняття невизнаного нормативно-правового акта не допускається.

Глава 25 «Проведення у справах про оскарження рішень, дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, дер-

жавних та муніципальних службовців» дає змогу внести чіткість та однозначність у роботу суду щодо захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема інформаційних.

Громадянин, який вважає, що його права і свободи порушено рішеннями, дією (бездіяльністю) органів державної влади, місцевого самоврядування, посадової особи, державного чи муніципального службовця, вправі звернутися до суду з метою оскарження названих чинників порушення. Позовна заява повинна відповідати низці вимог [4, ст. 254], а саме вона подається:

1. До суду за підсудністю.
  2. За місцем проживання громадянина чи місцем знаходження чинника, що порушив права і свободи.
- Суттєво, що на основі позовної заяви суд у Російській Федерації може призупинити дію оскаржуваного рішення до прийняття власного рішення. Серед причин оскарження рішень, дій (бездіяльності) органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб, державних чи муніципальних службовців такі [4, ст. 255]:
- порушення прав та свобод громадянина;
  - створення перешкод у здійсненні громадянином його прав і свобод;
  - незаконне накладання на громадянина певного обов'язку чи незаконне притягнення до відповідальності.

Розгляд заяв про оскарження здійснюється судом у 10-денний термін за участю заявника та представника органу (посадовця чи відповідного службовця), рішення, дії (бездіяльність) якого оскаржується. Неявка будь-кого з названих осіб не є перешкодою для розгляду [4, ст. 257].

Варіанти рішення суду [4, ст. 258]:

1. Відмовити заявнику.
2. Визнати заяву обґрунтованою та зобов'язати винних усунути в повному обсязі вчинене порушення прав та свобод громадянина чи перешкоду до здійснення громадянином прав і свобод.

З метою реалізації рішення суду воно направляє-ся до відповідного керівника, посадовця чи службовця для усунення порушеного закону чи до органу вищої в порядку підлеглості інстанції протягом трьох днів після вступу рішення в законну силу. Про результати суд та заявник повідомляються за місячний термін [4, ст. 258].

Оскільки справи, пов'язані із судовим захистом інформаційних прав і свобод людини і громадянина, виникають із публічних правовідносин, то наявність підрозділу «Проведення у справах, що виникають із публічних правовідносин» вважаємо логічним та доцільним. Це дасть змогу судам оперативніше захищати права і свободи людини і громадянина, забезпечить аналогічність судового рішення незалежно від району, де розташований суд, дотримання процесуального порядку розгляду справи.

У Цивільному процесуальному кодексі України [6] є глава 12 «Розгляд судом справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб». Її необхідність зумовлена тим, що в Цивільному кодексі України є стаття «Банківська таємниця» [7, ст. 1076], де йдеться, що банк гарантує таємницю банківського рахунку, операцій із рахунком і відомостей про клієнта; у разі розголошення банком відомостей, що становлять банківську таємницю, клієнт має право вимагати від банку відшкодування збитків та моральної шкоди.

Чинники порушених інформаційних прав громадянина, пов'язані з банківською таємницею, можна встановити, виходячи з аналізу статті 287 Цивільного процесуального кодексу України та статей 340, 341 Господарського кодексу України.

Так, зі статті 287 зрозуміло, що до чинників, які дають підставу стверджувати про порушення інформаційних прав, належать: розголос банківської таємниці службовою особою банку чи іншою особою, яка незаконно заволоділа банківською інформацією. Стаття 340 до такої інформації відносить: оприлюд-

нення суми гривневого чи валютного вкладу громадян (клієнтів); відомостей про термін зберігання вкладу; суми, яка має бути сплачена вкладнику по закінченні договору банківського вкладу. Частина 3 статті 341 до чинників, які свідчать про порушення інформаційних прав громадян у банківській сфері, відносить інформацію про платіжні доручення, платіжні вимоги, вимоги-доручення та ін.; частина 4 цієї ж статті – інформацію про: умови відкриття і закриття рахунків; види послуг, що надаються банком; обов'язки сторін та відповідальність за їх невиконання; умови припинення договору.

Отже, є всі підстави стверджувати, що введення законодавцем згаданої глави доречно й потрібне для здійснення судового захисту інформаційних прав і свобод особи. Не маючи змоги в рамках цієї роботи провести аналіз статей глави 22 [6], лише констатуємо: така глава в Цивільному процесуальному кодексі України [6] існує.

Висновки роботи: здійснено порівняльний аналіз законодавчих можливостей ЦПК України та Російської Федерації в забезпеченні судового захисту прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері.

Джерела

1. Доктрина інформаційної безпеки України. – <http://www.president.gov.ua/dokuments/9570.html>
2. Конституція України: Основний Закон: із змінами, внесеними згідно із Законом № 2222-IV від 8 груд. 2004 р. – Харків: ФОП Співак Т. К., 2009. – 48 с.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02.2009 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». – http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v_001700-09
4. Российская Федерация. Закон. Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации: Офиц. текст. – Екатеринбург: Издательский дом «Ажур», 2009. – 148 с.
5. Российская Федерация. Закон. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации – www.rg.ru/official/doc./min_and_vedom/mir_berop/doctr.shtm
6. Цивільний процесуальний кодекс України: зі змін та допов. станом на 15 груд. 2008 р.: Відповід. офіц. текстів. – К.: Вид. Паливода А. В., 2008. – 156 с.
7. Цивільний кодекс України: зі змін та допов. станом на 15 січ. 2009 р.: Відповід. офіц. текстів. – К.: Вид. Паливода А. В., 2009. – 328 с.

24

Формування спільної політики ЄС у галузі безпеки й оборони в контексті боротьби з сучасним кібертероризмом

Станіслав СОКУР,
студент IV курсу Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Завершення «холодної війни» та розвал СРСР ознаменували появу нової системи міжнародних відносин. Одним із фактичних результатів цього переходу міжнародних акторів на принципово інший рівень стосунків стала зміна характеру їхніх безпекових взаємодій. Так, у сучасних реаліях досить чітких ознак набувають процеси регіоналізації, за яких помітнішу роль відіграють регіональні структури безпеки.

Зазначені процеси притаманні і Європейському Союзу, котрий в епоху постбіполярності перейшов від переважно економічної інтеграційної моделі до якісно нової фази інтеграції – політичної. Закономірним розвитком цієї політичної складової стало «перетікання» інтеграції у військово-політичну сферу.

Сучасні тенденції вказують на те, що цей регіон у перспективі стане одним із основних центрів сили в

світовій безпековій системі. Запровадження Спільної європейської політики в сфері безпеки й оборони (СЄПБО) має на меті зробити ЄС самодостатнім гравцем, незалежним від єдиної на сьогодні наддержави – Сполучених Штатів Америки.

Проблема прямо пов'язана з реалізацією зовнішньої політики України. Розширення ЄС на Схід зумовило появу його спільних кордонів із нашою дер-